

ČESKOSLOVENSKO-EGYPTSKÉ VZTAHY V LETECH 1948–1953

Veronika Vavrečková

1 Úvod

Tato práce se zabývá československo-egyptskými vztahy v letech 1948–1953. Egypt byl vůbec první zemí na africkém kontinentě, se kterou Československo navázalo oficiální diplomatické styky a vztahy nebyly přerušeny ani v době druhé světové války. Nicméně jejich kontinuita byla značně narušena. Po druhé světové válce bylo hlavní prioritou navrátit vztahy minimálně na stejnou úroveň jako před vypuknutím války. Roli zde samozřejmě sehrály i osobnosti československého zastupitelského sboru v Egyptě, kde v první řadě musíme vyzdvihnout Jaroslava Šejnohu.¹ Již v tomto období zaznamenaly vztahy s Československem znatelné zhoršení. Dalo by se říci, že jedinou oblastí, kde vzájemné vztahy neutrpěly, byl obchod. Hodnoty vývozu a dovozu dokonce převýšily předválečnou úroveň a do jisté míry se i změnil charakter zboží, kdy se zejména ze strany Československa rozšířil sortiment exportovaných komodit.² Cílem této studie je proto mapování dalšího vývoje a směru, kterým se vztahy nadále ubíraly. Stejně jako v předcházejícím období je potřebné vztahy líčit a analyzovat s ohledem na vývoj zahraniční politiky obou států.

Ačkoli je v české literatuře Egyptu věnováno desítky publikací, většinou se jedná o tematiku starověkého Egypta a hlavní pozornost je upřena především na umění a kulturu. Dějinami 20. století se publikace českých autorů zabývají jen okrajově, přičemž mezi nejdůležitější práce k dějinám moderního Egypta patří *Dějiny Egypta*. Z toho důvodu jsem ve své studii čerpala především z bohaté zahraniční literatury, která přináší cenné poznatky hlavně pro vnitropolitický vývoj v Egyptě. Ještě užší seznam publikací se nám nabízí v oblasti československo-egyptských vztahů. V tomto ohledu je největší pozornost věnována československé egyptologii. Ve většině publikací a odborných textech dávají autoři nejvíce prostoru počátkům československo-egyptských vztahů, a to hlavně navázání diplomatických styků. Z tohoto

¹ Právě Jaroslav Šejnoha se zasloužil o udržení vztahů i v době druhé světové války. Jeho pozice zde nebyla jednoduchá a úřad musel dokonce na nějaký čas přemístit do Jeruzaléma.

² VAVREČKOVÁ, Veronika: *Československo-egyptské vztahy v letech 1945–1948*. Mezinárodní vztahy, 1, 2015, s. 73–87.

období se totiž dochovalo poměrně mnoho materiálů, které umožňují systematické zpracování. O vzájemných vztazích po druhé světové válce vyšly spíše dílčí studie.³ Z těchto důvodů v této studii čerpám především z archivních materiálů Ministerstva zahraničních věcí, které skýtají možnosti i pro další výzkum. Klíčovým zdrojem informací mi byl zejména fond Teritoriální odbory a fond Diplomatický protokol. Jako další primární zdroje pro studii byly použity materiály uložené v Archivu Kanceláře prezidenta republiky, ale pro sledované období je zde k nalezení pouze minimum informací. Je také nutné dodat, že především k materiálům po únoru 1948 je třeba přistupovat kriticky. Zatížení komunistickou ideologií je patrné a je evidentní, že některé informace byly jejich autory desinterpretovány ve prospěch komunistického režimu.

2 Vnitropolitický vývoj v Egyptě

Abychom mohli lépe porozumět charakteru československo-egyptských vztahů, měli bychom alespoň okrajově nastínit vnitropolitický vývoj v Egyptě, který právě v tomto sledovaném období zaznamenal rozsáhlé zásadní změny.

Ačkoli si některé národy procházely revolucí pravidelně, v případě Egypta tomu tak rozhodně nebylo. Tamní obyvatelstvo bylo vždy snadno manipulovatelné, což bylo výsledkem toho, že většina žila na vesnici, kde byla odříznuta od politického dění. Navíc Egypťané byli zvyklí se po staletí podřizovat autoritám. Ovšem v momentě, kdy se začaly objevovat nekompetentní vládnoucí vrstvy, nastal zlom a společnost začala směřovat k revoluci. Od roku 1945 se tedy Egypt pohyboval v krizi. Dosavadní politické síly ztratily moc a nové politické síly toho využily, aby ji získaly.⁴ Krátce po druhé světové válce začala řada politických nepokojů. Na jedné straně tu bylo Muslimské bratrstvo, které zpochybnilo legitimitu parlamentu, na druhé straně nové socialistické hnutí, které se angažovalo ke změně politické a ekonomické struktury. Tím se vytvořil jakýsi ideologický mix poválečného Egypta. Nacionalistické protesty se opakovaly v letech 1945–1946, když se egyptská vláda pokusila znovu projednat vztahy s Británií. Potom znovu v letech 1947–1948,

³ Např. GOMBÁR, Eduard: *Československo a Egypt v letech 1920–1970*. Bulletin Společnosti česko-arabské, 2, 2009, s. 9–12; ZÍDEK, Petr – SIEBER, Karel: *Československo a Blízký východ v letech 1948–1989*. Praha 2009.

⁴ GOLDSCHMIDT, Arthur: *Modern Egypt: The Formation Of A Modern Nation-State*. London 1988, s. 79–82.

kdy vyvstala palestinská otázka a následně 1950–1951, kdy wafdistická vláda jednostranně zrušila anglo-egyptskou dohodu.

Na blížící se konec starého režimu také ukazovala rostoucí nepopularita krále, frekventované střety mezi zástupci různých politických proudů, atentáty na přední politické představitele, trvalé dělnické nepokoje v továrnách, násilí na venkově apod. To vše nasvědčovalo bankrotu starého režimu.⁵

Po roce 1946 měla v Egyptě rozhodující slovo strana Wafd a to přesto, že měla za sebou několik korupčních afér.⁶ V lednu 1950 se Wafdu podařilo vyhrát i parlamentní volby a to proto, že chtěla Egypt definitivně zbavit britského vlivu.⁷ V roce 1951 byly ze strany Egypta jednostranně vypovězeny anglo-egyptské smlouvy. Tento akt ale Velká Británie neuznala. Na počátku roku 1952 padla wafdistická vláda, vystřídalo se šest úřednických vlád a Egypt se nacházel v politickém chaosu.⁸

Následovala nepřetržitá řada nepokojů, která vyvrcholila v lednu 1952. Předseda vlády Nahas Pasha na tzv. „Black Saturday“ proti demonstrantům tvrdě zakročil tím, že nechal zapálit centrum Káhiry.⁹ Nepokoje tím byly sice utlumeny, ale celý státní systém byl na pokraji kolapsu a jedinou autoritou se stala armáda.¹⁰ Tyto nepokoje se svým způsobem dotkly i Československa. Poškozena byla i budova Centrokomision, ve které měla podíl československá společnost Merkurie. Vyslanectví nakonec nepodalo žádnou oficiální stížnost a žádost na náhradu škod, situaci si tak řešila sama poškozená společnost.¹¹

Lednové nepokoje měly své definitivní vyústění 23. července, kdy došlo k převratu tím, že se moci chopili policejní důstojníci. Král Faruk abdikoval ve prospěch svého malého syna Prince Ahmada Fuada, který na trůn ale nikdy nenastoupil a královská rodina byla ještě týž den vyhoštěna z Egypta. Nastalá situace musela být neprodleně vyřešena, protože post krále dál existoval a původní vláda také. Vůdčí silou revoluce se stal Mohhamed Naguib.¹² Hnu-

⁵ JANKOWSKI, James: *Nasser's Egypt, Arab Nacionalism And The United Arab Republic*. Boulder 2002, s. 13–14.

⁶ LAQUEUR, Walter: *Nasser's Egypt*. Michigan 1956, s. 18.

⁷ MACEK, Zdeněk: *Blízký a střední východ po roce 1945*. Plzeň 1995, s. 56.

⁸ Tamtéž, s. 57.

⁹ LAQUEUR, W: *c. d.*, s. 18.

¹⁰ MCGREGOR, Andrew: *A Military History Of The Modern Egypt*. London 2006, s. 249–250.

¹¹ Archiv Ministerstva zahraničních věcí Praha (dále jen AMZV Praha), Teritoriální odbory – obyčejné (dále jen TO – O) 1945–1959, SAR, kart. 7, č. 128.110/52-AO-4, Československo-egyptské vztahy /I. pololetí 1952/.

¹² MCGREGOR, A.: *c. d.*, s. 249–250.

tí, které mělo na svědomí celou revoluci, se nazývalo „Free officers“ („Svobodní důstojníci“)¹³ a postupně se formovalo již od konce roku 1949.¹⁴ Free officers mělo deset členů ve věkovém rozmezí 30–35 let a většina z nich měla úzké vazby na Muslimské bratrstvo.¹⁵ Krátká vláda důstojníků tak představovala období, kdy se rozhodovalo, jaký režim v Egyptě bude nastolen. Dosavadní politické síly byly zdiskreditovány a nová cesta zatím nebyla jasná.¹⁶

Skutečným lídrem skupiny revolucionářů byl třicetitýřletý „Lieutenant Colonel“ Gamal Abdel Nasser. V televizi se objevoval jako mladý usměvavý muž, který hovořil dobře anglicky a s rozvahou. Nasser disponoval jednou z velkých předností – uměl si podmanit srdce lidí a získat jejich přízeň. K tomu zajisté přispěl i fakt, že na rozdíl od vůdců z minulosti přišel Nasser ze střední třídy.¹⁷

Hned následující období tu došlo k řadě významných reforem, např. byly zrušeny tituly pasha a bey, politické strany byly oficiálně vyzvány, aby zanechaly korupce, bylo zakázáno Muslimské bratrstvo a jeho vůdce al-Hodeibi byl uvězněn.

Ovšem první pokusy o okamžité nastolení demokracie byly záhy potlačeny. Sám generál Naguib, který se stal 19. června 1953 prvním prezidentem Egypta, podporoval návrat k ústavnímu životu.¹⁸ Naguib byl zároveň i předsedou vlády. Místopředsedou a ministrem vnitra se stal Gamal Abdan Nasser.¹⁹ Egypt o změně ústavního pořádku neprodleně informoval vlády zemí a jejich zastupitelské úřady v Egyptě.²⁰ Československo v této záležitosti neblahopřálo ani prezidentovi ani ministrovi zahraničních věcí, pouze potvrdilo přijetí zprávy o změně režimu.²¹ Tento postoj opět potvrzoval, že vztahy mezi státy v tomto období byly značně chladné.

¹³ Tamtéž, s. 250–251.

¹⁴ GORDON, Joel: *Nasser's Blessed Movement*. New Yourk 1992, s. 39.

¹⁵ MCGREGOR, A.: c. d., s. 250–251.

¹⁶ MARSOT AL-SAYYID, Afaf Lufti: *A Short History Of Egypt*. Cambridge 1985, s. 79.

¹⁷ LENGUEL, Emil: *Modern Egypt*. London 1979, s. 50.

¹⁸ MCGREGOR, A.: c. d., s. 249–250.

¹⁹ MACEK, Z.: c. d., s. 56.

²⁰ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. j. 837/53, Káhira, 19. 6. 1953.

²¹ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. j. 122. 332/33/A02, Káhira, 8. 7. 1953.

3 Politická linie československo-egyptských vztahů, československý diplomatický sbor v Egyptě a zastupitelský úřad v Káhiře

Ve sledovaném období, tedy v letech 1948–1953, byly vztahy mezi Československem a Egyptem na kritické úrovni. Pokud tento stav srovnáme s předcházejícími etapami, dojdeme k závěru, že československé diplomacii se v Egyptě dařilo především v meziválečném období. Po druhé světové válce byla politická linie československo-egyptských vztahů podstatně ovlivněna mezinárodní situací. V Egyptě se šířily obavy z komunistického vlivu a na druhé straně se Československo stále pevněji začleňovalo do levicového bloku. Lze proto konstatovat, že tyto roky byly vztahy skutečně v krizi. Její prohloubení nastalo ještě poté, co Československo podpořilo zbraňovými dodávkami Izrael v době izraelsko-arabského konfliktu. V důsledku toho dokonce došlo ze strany egyptských politických představitelů k bojkotu československého vyslanectví v Káhiře. Tím zaujímala naše republika ze všech vyslanectví v Egyptě nejhorší pozici. Jediný, kdo byl ochotný náš úřad navštěvovat, byl ministr kultury Taha Hussein, který patřil k levicovému křídlu.²²

Negativně se zde podepsal i únorový převrat 1948. Zde již byla zcela patrná odlišná zahraničně-politická orientace. Jak bude blíže popsáno v následující kapitole, svoji ne příliš pozitivní roli sehráli i představitelé československého zastupitelského sboru v Káhiře.

Na počátku padesátých let krize mezi státy dosáhla vrcholu. To dokládá i fakt, že se téměř nedochovaly politické zprávy. Jako hlavní zdroj informací proto slouží fond Teritoriální odbory.²³ Oproti předcházejícím obdobím byla strohá i korespondence mezi státy i zdvořilostní oficiality se omezily na minimum. Výjimku činilo úmrtí prezidenta Klementa Gottwalda v březnu 1953. Do Československa byl zaslán egyptskou vládou soustrastný telegram a několik diplomatů přišlo osobně kondolovat na československý zastupitelský úřad.²⁴ Československé vyslanectví poté zaslalo do Prahy knihu obsahující podpisy diplomatů a egyptských občanů, kteří přišli osobně kondolovat.²⁵ Ke zlepšení vztahů přispěla až akreditace Arnošta Karpíška 4. listopadu 1954

²² AMZV Praha, Diplomatický protokol (dále jen DP) 1945–1959, Egypt, kart. 27, odd. A/IV-5, Káhira, nedatováno.

²³ Za rok 1950 byla poslední zpráva z října. Za rok 1951 je k dispozici pouze jedna politická zpráva a za rok 1952 několik málo zpráv z měsíce ledna. Též za rok 1953 je k dispozici pouze jediná politická zpráva (srov. ZÍDEK, P. – SIEBER, K.: *c. d.*, s. 53).

²⁴ AMZV Praha, Politické zprávy, kart. 1, č. 123.752/53-AO3, Egypt, hospodářsko-politická zpráva za březen, duben a květen 1953, 31. 5. 1953.

²⁵ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. j. 605/53, Káhira, 28. 4. 1953.

československým vyslancem v Káhiře. Ale i v tomto případě se následné vztahy držely v rámci běžných obchodních styků.²⁶

Klíčovou roli ve vzájemných vztazích nepochybně sehrála i rozsáhlá reorganizace na Ministerstvu zahraničních věcí. Po druhé světové válce si prošlo Ministerstvo zahraničních věcí zásadními proměnami. Nejpatrnější jsou ty, ke kterým došlo po únoru 1948. Po smrti Jana Masaryka se stal ministrem zahraničí Vladimír Clementis. Změna v této funkci přinesla i změnu v zahraničně-politické orientaci, kdy se Clementis snažil co nejvíce vyhovět požadavkům Sovětskému svazu. To se projevilo především přesunem československé ekonomiky na východní trhy a jednáním o spojenectví se sověti-zovanými státy.

Co se týče personálního obsazení, tak přímo v ústředí ministerstva i v zastupitelských úřadech v zahraničí, nejprve k výrazným změnám nedocházelo, protože Clementis se snažil co nejméně narušit chod ministerstva. Drastická reorganizace vypukla až na jaře 1949. Celá struktura byla rozdělena do čtyř základních skupin a jejich řízením byli pověřeni náměstci ministra. Nejdůležitějšími složkami byly nově teritoriální odbory. Ty byly považovány za základní nástroje československé zahraniční politiky k zemím, pro které územně příslušely. Obstarávaly tak prakticky veškerou agendu plynoucí z politických, ekonomických a dalších vztahů.²⁷ „Jejich vedoucí zodpovídali za instruování zastupitelských úřadů v zahraničí...“²⁸ Poté, co byl Clementis 13. března 1950 zbaven funkce, novým ministrem zahraničních věcí se stal Viliam Široký. O tom, že se jednalo přinejmenším o nestandardní volbu, vypovídala skutečnost, že do té doby se zahraniční politikou prakticky nezabýval.²⁹

Dne 31. ledna 1953 byl Široký za nejasných okolností vystřídán dosavadním místopředsedou Národního shromáždění Václavem Davidem, který se na tomto postu udržel celých 15 let. Na rozdíl od svého předchůdce se mu podařilo znovu aktivizovat zahraniční politiku.³⁰ Do roku 1953 nebyly tedy vztahy se zahraničím na dobré úrovni. Ne jinak tomu bylo v případě Egypta. Důkazem je rychlé střídání československých zástupců na vyslanectví v Káhiře a udržování vztahů na nižší diplomatické úrovni.

²⁶ ZÍDEK, P. – SIEBER, K.: c. d., s. 53.

²⁷ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa*, díl I., *Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992)*. Praha 2012, s. 145–152.

²⁸ Tamtéž, s. 153.

²⁹ Jindřich Dejmek ve své publikaci období V. Širokého hodnotí jako největší úpadek československé diplomacie.

³⁰ Tamtéž, s. 164–166.

Dne 9. července 1947 bylo rozhodnuto o odvolání Jaroslava Šejnohy a to i z postu řeckého a habešského vyslance.³¹ Ve funkci byl nahrazen Františkem Kruckým, který své pověřovací listiny odevzdal 12. dubna 1948 v paláci Abdine.³² Již v březnu byl přijat ministrem zahraničních věcí Kchachaba pašou. To, že na audienci u krále musel čekat další měsíc, vyvolalo pochybnosti, zda-li se jedná o běžný postup.³³ Ministr zahraničí sice přislíbil, že přijetí u krále se F. Kruckému dostane v obvyklé lhůtě do deseti dnů, ale koncem března v Káhiře došlo k několika ozbrojeným nepokojům. Tudíž zpožděnému přijetí nelze přikládat zvláštní význam.³⁴ Velmi záhy došlo k jeho přeložení zpět do ústředí. O nastalé situaci osobně informoval Kruckého 2. října Josef Klvaňa, který dočasně převzal úřad jako chargé d'affaires.

Krucký tento způsob odvolání považoval za „nestoudný“. Argumentoval tím, že je právně neplatný, protože ministr zahraničních věcí mu tuto skutečnost neoznámil přímo osobně. Neshody ohledně odvolání Kruckého byly hojně probírány i v egyptském tisku. Proto musel Klvaňa často vysvětlovat, že odvolání je čistě vnitřní záležitostí Československa a nesouvisí s československo-egyptskými vztahy. Klvaňa byl nakonec po dlouhých průtazích 24. října přijat u ministra zahraničních věcí. Ten ho však ujistil, že za jediného řádného československého diplomata v Egyptě považuje právě jeho.³⁵ Negativní tisková kampaň ale přispěla k tomu, že některými politickými představiteli byl vnímán „jako nebezpečný komunista“. Za tato nařčení se šéf diplomatického protokolu Midhat Ziwer později omluvil až pozdějšímu vyslanci.³⁶ Celá situace pochopitelně nevrhala na Československo dobré světlo a svědčila o jeho nejednotných názorech v otázkách zahraniční politiky.³⁷ Josef Klvaňa ani další navrhovaný kandidát Jiří Chalupa „agrément“ pro vyslance nedostali. Příčinou pravděpodobně bylo, že na každého diplomatického představitele, který pocházel z východního bloku, bylo pohlíženo jako na potenciálního propagátora komunistického režimu. Proto také ministr zahraničí Salah el-Dine prohlásil, že se spokojí „vzájemným zastoupením chargé d'affaires“.³⁸

³¹ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 43.848/P, Praha, 28. 2. 1948.

³² AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 142/dův/48, Káhira, 17. 4. 1948.

³³ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 83.641/P-48, Praha, 27. 4. 1948.

³⁴ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 182/dův/1948, Káhira, 26. 5. 1948.

³⁵ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 15.979/1949, Káhira, 27. 1. 1949.

³⁶ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 355/52/T, Káhira, 19. 10. 1952.

³⁷ DEJMEK, J.: c. d., s. 273.

³⁸ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 105/dův/51, Káhira, 28. 2. 1951.

V letech 1948–1950 zde působil Vladimír Hellmuth.³⁹ Ten se nepohyboval pouze v politických, ale i v literárních kruzích a byl umělecký činný.⁴⁰ Jeho nástupcem byl v letech 1950–1952 Karel Novotný a v letech 1952–1954 Zdeněk Pravda.⁴¹ K první jeho oficiální návštěvě u vedoucího diplomatického protokolu na egyptském ministerstvu zahraničních věcí došlo 6. září 1952. Z rozhovoru, který vedl s egyptským úředníkem, bylo patrné, že Egyptané vnímali československé diplomatické představitele jako reprezentanty komunistického bloku. V této souvislosti byl Zdeněk Pravda upozorněn na skutečnost, že mnozí vyslanci zřejmě nebudou ochotni s ním udržovat kontakty. „...Je možné, že mnohý z navštívených by Vás nerad přijímal v obavě před nařčením, že se často stýká s komunisty.“⁴² Dále podotýkal, že Čechoslováci, Bulhaři, Rusové a další členové východního bloku žijí v Egyptě jako uzavřená skupina. Z archivních materiálů je skutečně patrné, že Čechoslováci s ostatními představiteli diplomatických sborů příliš četné styky neudržovali.

Po roce 1953 vzájemné vztahy dosáhly lepší úrovně a to se odrazilo i na změně personálního obsazení zastupitelského úřadu v Káhiře. Od srpna 1953 narůstal počet personálu a dosavadní budova se svými prostory přestávala být dostačující, proto bylo nutné hledat prostory nové. Vzhledem k tomu, že nebyla k dispozici vhodná budova, tak byla žádoucí alespoň rekonstrukce té stávající.⁴³ Také je evidentní zlepšení ve způsobu vedení agendy. Ministerstvo zahraničí uvádělo, že do nástupu Zdeňka Pravdy na vyslanectví v Káhiře, byl úřad veden nedostačujícím způsobem o to jak po administrativní stránce, tak i po stránce udržování dobrých vztahů s Egyptem. Naopak negativně je hodnoceno jeho informování o politicko-hospodářské situaci.⁴⁴ Tím, že se zvýšil počet personálu, se logicky dostávalo do Československa více zpráv, ne vždy však byly v náležité kvalitě. Např. referent Josef Vejnar zasílal svérázné až familiární informace, ve kterých si stěžoval na nedostatečný komfort, automobily, špatnou archivaci předchozích zpráv apod.⁴⁵

³⁹ Údaje o časovém období, kdy působil v Káhiře, se liší. V jiných zdrojích se uvádí roky 1947 až 1951 (HELLMUTH, Vladimír: *Paměti rodu*. Praha 2000).

⁴⁰ Poté, co ukončil svou činnost v Káhiře, pracoval v Památníku národního písemnictví, kde se zasloužil o zpracování mnohých literárních pozůstalostí. Z vydaných děl např. *Paměti rodu*, Praha 2000 a *Všenory v minulosti blízké i vzdálené*, Všenory 1937.

⁴¹ GOMBÁR, E.: c. d., s. 10–12.

⁴² AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 355/52/T, Káhira, 19. 10. 1952.

⁴³ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. 252.540, Praha, 7. 3. 1954.

⁴⁴ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. 133.603/53, Káhira, 27. 8. 1953.

⁴⁵ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. 1199/53, Káhira, 6. 9. 1953.

4 Egyptský diplomatický sbor v Československu

V letech 1949–1953 Egypt v Československu reprezentoval Mohamed Mohamed El Said Mater Bey.⁴⁶ Některé prameny se ale zmiňují o jeho odvolání s tím, že do úřadu roku 1950 nastoupil Youssef Mohamed Kabil⁴⁷ a poté roku 1952 dočasně Hussein El Ahmadi El Zawahry.⁴⁸ Vzájemné vztahy byly udržovány na úrovni chargé d'affaires, což Egypt zprvu považoval za vyhovující.

Jako egyptský vyslanec měl nastoupit Mohamed Abdel Moneim Mohamed, který za tímto účelem 3. února 1953 navštívil československé vyslanectví v Káhiře.⁴⁹ K nástupní audienci byl přijat prezidentem Antonínem Zápotockým 18. dubna.⁵⁰ Jeho jmenování však předcházely jisté obtíže. Moneim měl nastoupit do funkce jako „mimořádný vyslanec a zplnomocněný ministr Jeho Veličenstva krále Egypta a Súdánu“.⁵¹ Československo však nechtělo titul krále Súdánu přiznat egyptskému panovníkovi. Situace byla vyřešena tak, že československá strana takto egyptského krále v žádných oficiálních dokumentech nenazývala. Z toho se také nedalo vyvodit, že by Československo titul súdánského krále uznalo.⁵² Po přijetí nového vyslance následovaly zdvořilostní návštěvy a prohlídka průmyslového podniku Jitex v Písku.⁵³

V padesátých letech egyptská vláda přistupovala k řadě úsporných opatření. Jedno z nich se týkalo zastupitelských úřadů v cizině, kdy se měl snižovat jejich počet. Bylo stanoveno, že proběhne sloučení egyptských vyslanectví do Prahy a Moskvy. Odtud budou udržovány styky s ostatními zeměmi střední a východní Evropy. S tím, že pražské vyslanectví bude personálně

⁴⁶ GOMBÁR, E.: c. d., s. 10.

⁴⁷ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 27, č. 324/Taj/50, Káhira, 16. 11. 1950.

⁴⁸ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. 115.153/53-AO/4, Československo-egyptské vztahy /II. pololetí 1952/. Např. Jindřich Dejmeke ve své publikaci *Diplomacie Československa* žádné nástupce Mater Beye neuvádí.

⁴⁹ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 27, č. 156/1953, Káhira, 5. 2. 1953.

⁵⁰ Archiv Kanceláře prezidenta republiky Praha, Nástupní audience II, Egyptská arabská republika, sign. 200126/92, č. 108.496/53, Praha, 21. 4. 1953.

⁵¹ AMZV Praha, DP 1945–1958, kart. 27, Egypt, č. 23441/52, Praha, 3. 12. 1952.

⁵² AMZV Praha, DP 1945–1958, kart. 27, Egypt, č. 23441/52, Praha, 3. 12. 1952.

⁵³ AMZV Praha, DP 1945–1958, kart. 27, Egypt, č. 22113, Praha, 3. 7. 1953. Dosavadní vyslanec Mohamed Abdel Moneim Mohamed byl 15. ledna 1954 odvolán s tím, že na jeho místo nastoupí Amin Abouldahaba. MZV, DP 1945–1958, Egypt, kart. 27, č. 24.013/54, Praha, 21. 1. 1954.

posíleno.⁵⁴ Pro Československo se jednalo veskrze o pozitivní krok, protože i nadále mělo umožněno bezprostřední kontakty s egyptskými diplomaty.

5 Zahraniční politika Egypta a její vliv na československo-egyptské vztahy

Egypt byl po druhé světové válce pod vlivem Velké Británie, ale i Spojených států amerických. Politická orientace byla spíše pravicová.⁵⁵ Velmi silně ovlivnil egyptský vývoj arabsko-izraelský konflikt, který započal roku 1948 po vyhlášení nového židovského státu Izrael. Jednalo se o konflikt, který negativně působil i na československo-egyptské vztahy.

Československo bylo jednou ze třiceti tří zemí, které na Valném shromáždění OSN hlasovaly pro rozdělení Palestiny. Československá vláda oficiálně uznala nezávislost Izraele 19. května 1948, pět dní po jeho vyhlášení. Navíc Československo poskytlo Izraeli rozhodující vojenskou pomoc, která přispěla k vyhrání války. Ovšem poté, co v Izraeli získali komunisté jen malou podporu, nastal v politice obrat a Československo od roku 1955 opět začalo zbraňovými dodávkami výrazně podporovat Egypt.⁵⁶

Koncem čtyřicátých let se Egypt zapojil do sporu o Erytreu. Zavázal se, že bude podporovat její nároky a bude proti italskému mandátu. Bylo proto více než žádoucí, aby Československo stálo na straně arabských států podporujících Erytreu a tím si alespoň částečně získalo přízeň, o kterou přišlo v době arabsko-izraelského konfliktu.⁵⁷

Na tlak egyptského lidu schválila sněmovna 15. října 1951 zákon o zrušení anglo-egyptské smlouvy z roku 1936. To se projevilo především v následujících letech většími možnostmi spolupráce s ostatními státy včetně Československa. Také byla zrušena smlouva z roku 1899 o společné vládě v Súdánu.⁵⁸ Egypt si nárokoval výhradní vládu nad Súdánem a egyptský král byl zároveň označován jako král Súdánský. Tento titul však nechťela československá vláda oficiálně uznat.

⁵⁴ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. j. 103597, Káhira, 28. 1. 1953.

⁵⁵ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. j. 190.570/52/III, Praha, 19. 12. 1953.

⁵⁶ ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha 2010, s. 276–278.

⁵⁷ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. 110/49/dův, Káhira, 21. 3. 1949.

⁵⁸ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. j. 190.570/52/III, Praha, 19. 12. 1953.

6 Československo-egyptské obchodní vztahy

Od roku 1945 do července 1949 nebyl na vyslanectví prakticky žádný obchodní přidělenec. Což bylo způsobeno faktem, že o Egypt do té doby nejevilo Československo potřebný zájem. Egypt ale evidentně skýtal značné obchodní možnosti.⁵⁹ Pro obchod po druhé světové válce byla stejně jako v meziválečném období charakteristická pasivní obchodní bilance.⁶⁰

Je také nutné podotknout, že struktura průmyslové výroby Československa byla ovlivněná pětiletým plánem pro roky 1949–1953. Ještě do února 1948 byl zahraniční obchod především v rukou soukromých firem, u dovozu v 70 %, u vývozu v 38 %. Situace se změnila v dubnu⁶¹, „kdy se Ústavodárné národní shromáždění usneslo na státní organizaci zahraničního obchodu“.⁶² „Organizační výstavba státního monopolu zahraničního obchodu probíhala tím způsobem, že od roku 1948 byly zřizovány výsadní společnosti pro vývoz a dovoz. Měly formu akciových společností, což jim umožnilo rychle navázat spojení na kapitalistických trzích. V roce 1952 byl vydán první statut výsadních společností pro zahraniční obchod a v roce 1953 byly výsadní společnosti přeměněny na podniky zahraničního obchodu.“⁶³ Celkově zahraniční obchod s rozvojovými zeměmi poklesl z 1,5 miliardy Kčs v roce 1948 na 0,9 miliardy Kčs v roce 1953. Obchod s Egyptem zaznamenal propad v roce 1950 a v roce 1953, kdy dosahoval obdobných hodnot. Naopak vyšších hodnot dosahoval obrát v letech 1951 a 1952.⁶⁴

V lednu 1948 můžeme zaznamenat první výraznější změny. Egypt vydal zprávu o novém dovozním režimu pro země šterlingové oblasti, kterým tím nabízel výhodnější podmínky. Pro Československo bylo tedy nutné dovozní podmínky vyřešit co nejdříve. Naskytla se možnost uzavřít smlouvu podporující obchodní výměnu a tím získat podmínky stejné jako země šterlingu.⁶⁵ V případě, že by československá strana vyhověla egyptskému návrhu, znamenalo by to, že se Československo stane první zemí šterlingové oblasti, které by se tyto výhodnější vývozní podmínky do Egypta týkaly.⁶⁶ V březnu

⁵⁹ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. j. 2915/49/3/dův, Praha, 28. 11. 1949.

⁶⁰ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, kart. 5, č. 118.964/53/A04, Praha, 30. 3. 1960.

⁶¹ KÖRNER, Bohumil: *Zahraniční obchod Československa s rozvojovými zeměmi 1948–1955*. Praha 1969, s. 1–3.

⁶² Tamtéž, s. 3.

⁶³ Tamtéž, s. 4.

⁶⁴ Tamtéž, s. 8–10.

⁶⁵ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, kart. 4, č. 217/48, Káhira, 26. 1. 1948.

⁶⁶ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, kart. 4, č. j. 11/114/48, Káhira, 22. 1. 1948.

Egypt skutečně uvolnil dovoz i pro Československo. Zboží, které bylo uvedeno na listinách, mohlo být dováženo bez dovozního povolení.⁶⁷

Když v únoru 1948 došlo v Československu k politickému převratu, Egypt se bezprostředně poté vyjádřil v tom smyslu, že obchod mezi zeměmi tím nebude narušen. Podle sdělení československého hospodářského sdružení v Londýně vyplývalo, že Egypt nebude bránit dovozu československých výrobků ba naopak, že ho bude podporovat. Zájem byl projeven především o kuchyňské náradí, stroje na chemické čištění, porcelán, spodní prádlo, přístroje a jiné.⁶⁸ Nicméně v následujících měsících vzájemný obchod stejně velmi utrpěl. Z důvodu podpory Izraele se neuskutečnily původně plánované dodávky zbraní. Chargé d'affaires Vladimír Hellmuth se tedy po právu obával, že by tato skutečnost mohla vést i k přerušení diplomatických styků. Proto navrhl egyptské vládě poskytnout alespoň pušky staršího typu. Jednalo se spíše ale o bezvýznamné gesto. Otázka nespokojenosti ohledně zbraňových dodávek se projevila i zkraje následujícího roku, kdy Vladimír Hellmuth navštívil státního tajemníka ministerstva zahraničních věcí Hassuna pašu. Ten mu sdělil, že Egypt není ani tak zklamaný tím, že Československo dodává zbraně do Izraele, ale spíše tím, že Egyptu nedodalo nic.⁶⁹ Krátce na to se vztahy začaly zlepšovat a ze strany Egyptanů mizely slovní útoky proti československému komunistickému režimu. Tím se opět otevřela možnost k dodávkám zbraní.⁷⁰ Konkrétně měl Egypt zájem o 200 tanků, 200 obrněných vozidel, 60 až 100 stíhaček, nákladní a terénní vozy a děla.⁷¹ Součástí obchodní a platební dohody, která byla podepsána v říjnu 1951, byl důvěrný protokol určující, že Československo dodá Egyptu oproti egyptské bavlně zbraně a munici v hodnotě šest miliónů egyptských liber.⁷² „Jednáním byl pověřen egyptský chargé d'affaires v Praze Youssef M. Kabil, který jednal s ministrem zahraničních věcí Viliamem Širokým a ministrem zahraničního obchodu Antonínem Gregorem. Vývoz zbraní byl ze strany Československa ale zamítnut.“⁷³

Nicméně v letech 1949–1953 zůstával pro Československo nejdůležitějším obchodním partnerem z rozvojových zemí stále Egypt. I jeho hodnoty kopírovaly obecný trend zahraničního obchodu. Snížoval se především

⁶⁷ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, kart. 4, č. IV/500/48, Káhira, 25. 3. 1948.

⁶⁸ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, kart. 4, č. 1452/48, Praha, 1. 3. 1948.

⁶⁹ ZÍDEK, P. – SIEBER, K.: *c. d.*, s. 52.

⁷⁰ Tamtéž, s. 53.

⁷¹ GOMBÁR, E.: *c. d.*, s. 10.

⁷² ZÍDEK, P. – SIEBER, K.: *c. d.*, s. 53.

⁷³ Tamtéž.

vývoz z Egypta, oproti roku 1948 byl v roce 1953 nižší o 47 %, ale dovoz do Egypta byl oproti tomu o 10 % vyšší.⁷⁴

Jak bylo výše zmíněno, československý dovoz do Egypta utrpěl podporou Izraele. Neméně zásadní vliv měla politická orientace Československa. Roku 1949 byly zaznamenány egyptské výzvy na bojkot zboží z východních zemí. Jednalo se o pobízení majitelů restaurací, hoteliérů, průmyslníků apod., aby kupovali zboží převážně anglické. Tato zpráva ovšem může být zavádějící, protože pocházela z utajeného soukromého zdroje.⁷⁵ Roku 1949 se objevilo i omezení na import skla do Egypta za účelem ochrany domácího sklářského průmyslu. Dovážet se mohlo pouze tabulové sklo, lahve a křišťál. Pro některé země jako Německo a Japonsko byl dokonce vývoz zcela zamezen. Přesto se toto nařízení dotklo nejvíce Československa, protože bylo největším exportérem skla do Egypta.⁷⁶

Vladimír Hellmuth také upozorňoval na to, že v tomto období byly značné možnosti pro dovoz textilií, které bohužel Centrotex plně nerozvinul.⁷⁷ V červenci 1949 se v egyptském tisku objevila nepravdivá zpráva, že Československo nabízí Egyptu zbraně výměnou za bavlnu.⁷⁸

Na sklonku roku 1949 založil Abdel Ghafar el Said v Praze tzv. arabskou obchodní komoru. Jednalo se však o nelegální instituci, která měla sloužit pouze osobním potřebám výše jmenovaného. Poté, co byla celá záležitost ministerstvem zahraničních věcí prošetřena, byla komora rozpuštěna.⁷⁹ Oficiální žádost o založení spolku přišla na ministerstvo vnitř 2. ledna 1950. Celý název zněl „Arabská obchodní komora pro Střední Evropu“. Mezi stanovy spolku patřilo např. sledování možností spolupráce mezi zeměmi střední Evropy a států Arabské ligy, podpora hospodářských styků, hájení zájmů států Arabské ligy, podávání informací o trzích, výstavách, podnicích aj.⁸⁰

Dalším faktorem, který omezoval vzájemný obchod, byla absence oboustranně lukrativní obchodní smlouvy. K uzavření obchodní a platební dohody došlo až v říjnu 1951. S tím, že po roce měla být dohoda automaticky

⁷⁴ KÖRNER, B.: *c. d.*, s. 12.

⁷⁵ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 4, č. 205/dův/49, Káhira, 16. 6. 1949.

⁷⁶ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 4, č. j. 271/49/J, Káhira, 6. 8. 1949.

⁷⁷ Centrotex byla pražská firma zabývající se vývozem textilních výrobků. AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 4, č. j. nečitelné, Káhira, 17. 9. 1949.

⁷⁸ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. došlé 4080/49, Praha, 17. 7. 1949.

⁷⁹ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 27, odd. A/IV-5, Káhira, nedatováno.

⁸⁰ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, 260/01-2-1950-VB/3a, Praha, 3. 1. 1950.

prodloužena.⁸¹ Základem byla smlouva z 16. března 1930.⁸² Oba státy k tomuto kroku vedly pádné důvody. Československo usilovalo o uzavření nové dohody proto, aby si pojistilo nákup bavlny.⁸³ Náš textilní průmysl byl prakticky závislý na dovozu dlouhovlákné bavlny karnaku, ze které se zpracovávalo zboží především na další export.⁸⁴ Egypt projevil zájem o nové rozšíření dovozu a v listopadu 1950 předložil seznam zboží, o jejichž import by měl zájem.⁸⁵ Dne 4. února 1950 byl egyptskou stranou podán návrh na československo-egyptskou platební dohodu.⁸⁶ K podepsání došlo 24. října 1951. Za Československo ji podepsal ministr zahraničního obchodu dr. Gregor a za Egypt chargé d'affaires dr. Kabil. Tím bylo stvrzeno, že obchod bude uskutečňován v egyptských librách na základě „sběrného účtu“, který povede Egyptská národní banka.⁸⁷ Jednalo se o bezúročný účet placený v egyptských librách s tím, že Československu byl poskytnut mezní úvěr do výše milion egyptských liber. Součástí byla i tajná dohoda, co by se dělo v případě, že by se změnil poměr egyptských liber ke zlatu.⁸⁸ Dále zde byla připojena dohoda o využívání především egyptských lodí a preferování egyptských obchodních zástupců.⁸⁹ Státy se také zavázaly, že si budou poskytovat nejlepší možné podmínky pro výměnu zboží a tím se pokusí posílit obchod.⁹⁰ I po jejím uzavření zůstával nejvýznamnější obchod s bavlnou. Naproti tomu Československo do Egypta dodávalo především cukr.⁹¹

Již v listopadu 1952 došlo k porušení této dohody. Egypt chtěl po Československu, aby zažádalo o vydání licencí pro dovoz československého zboží. Bylo tak pravděpodobné, že by mohla být ohrožena plynulost obchodní výměny.⁹² To se vzápětí potvrdilo. Na egyptských úřadech nestačili rychle

⁸¹ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 27, bez č. j., Káhira, nedatováno.

⁸² AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. 118.964/53/A04, Praha, 30. 3. 1960.

⁸³ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. 128.717/51-A/IV-5, Praha, 10. 7. 1951.

⁸⁴ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. j. 203.960/49-VI/2, Praha, 23. 2. 1949.

⁸⁵ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. j. 123.054, Praha, 31. 5. 1951.

⁸⁶ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. 125.481, Praha, 16. 6. 1950.

⁸⁷ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. j. V/4-3302/96/1951-dův, Praha, 24. 11. 1951.

⁸⁸ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. 144.223/51, Praha, 22. 10. 1951. Mezní úvěr je zvláštní druh úvěru s dohodnutou hranicí, do níž může čerpání úvěrových prostředků dooustoupit. Umožňuje tak překlenout krátkodobou nevyrovnanost v bilanci plateb prováděnou prostřednictvím clearingových účtů.

⁸⁹ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. j. V/4-3302/96/1951-dův, Praha, 24. 11. 1951.

⁹⁰ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. j. 190.570/52/III, 19. 12. 1953, Praha.

⁹¹ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 27, bez č. j., Káhira, nedatováno.

⁹² AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 4, č. 139.572/52, Praha, 4. 12. 1952.

reagovat na vyřízení všech licencí pro československé obchodní společnosti, tudíž vývoz do Egypta poklesl. Egyptské zboží se navíc hromadilo v evropských přístavech, protože bez platné licence nebylo možné jeho převzetí.⁹³ Šlo však pouze o přechodný stav a později bylo používání licencí opět odbouráno.

Pokud nahlédneme do struktury obchodovaných vývozních a dovozních komodit, je evidentní, že jejich skladba zůstávala víceméně obdobná. Z Egypta do Československa se dovážela především dlouhovlákná bavlna.⁹⁴ Mezi další důležité suroviny patřily, len, surové fosfáty a jedlé rostlinné oleje.⁹⁵ Egyptský vývoz měl stejně jako v předchozích letech omezený charakter. Zatímco náš export zahrnoval téměř všechny druhy lehkého a středně-těžkého průmyslu. Konkrétně např. sklo, keramiku, užitkový porcelán, jablonickou bižuterii, vlněné a bavlněné tkaniny, papír, kulatinu, osobní automobily, stroje na obrábění kovů, cukr, slad a mnoho dalších.⁹⁶ Je tedy patrné, že československé obchodované zboží mělo podstatně pestřejší charakter.⁹⁷

Z dostupných materiálů také vyplývalo, že Československo mnohdy nevyužívalo obchodních šancí, které se mu naskytovaly. Zřejmá byla především neochota na účastech ve veřejných soutěžích. Pro ilustraci zmíním alespoň některé. Když byla v Egyptě roku 1952 vyhlášena soutěž na dodávku 50 000 tun cukru a 120 000 tun obilí. Československo se rozhodlo soutěžit pouze v dodání 10 000 tun cukru a to i přes to, že se egyptské vyslanectví telefonicky obrátilo na ministerstvo zahraničního obchodu, jestli nechce svou účast v soutěži přehodnotit.⁹⁸ Velké množství soutěží bylo odmítnuto roku 1953. Jednalo se například o soutěž na výstavbu dvou obilných skladů a továrny na papír, dovoz technického benzinu, chemikálií, lehkých vozidel a mnoho dalších. V souvislosti s těmito soutěžemi je zaznamenán i konflikt mezi ministerstvem zahraničního obchodu a egyptským vyslanectvím. Šlo o soutěž na dodávky čerpacím stanicím. Československé ministerstvo zahraničního obchodu uvedlo jako důvod neúčasti to, že získalo příliš pozdě potřebné informace a tím se zkrátila lhůta na vypracování přihlášky. V důsledku toho MZO důrazně žádalo vyslanectví v Egyptě, aby bylo o soutěžích včas informováno. Záhy se dostalo odpovědi. „Vždyť to děláme! MZO dostá-

⁹³ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 4, zn. 143-Eg-743/556-1952, Praha, 24. 11. 1952.

⁹⁴ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. 118.964/53/A04, Praha, 30. 3. 1960.

⁹⁵ KÖRNER, B.: *c. d.*, s. 65.

⁹⁶ AMZV, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. 118.964/53/A04, Praha, 30. 3. 1960.

⁹⁷ KÖRNER, B.: *c. d.*, s. 65–69.

⁹⁸ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 4, č. 140.903/52-A0/4, Praha, 11. 12. 1952.

vá všechny zprávy z eg. vyslanectví, které mu patří.⁹⁹ Ze zpráv vyplývá, že se skutečně nejednalo o pochybení ze strany vyslanectví, ale egyptská vláda nechávala opravdu velmi krátké lhůty na podání přihlášek. Nejednalo se však o jediný případ, kdy docházelo k neshodám ohledně komunikace. Byly i situace, kdy si naopak na nedostatečnou informovanost stěžovalo vyslanectví v Káhiře. Například Zdeněk Pravda ve svých zprávách uváděl, že se o měnové reformě v Československu dozvěděl až s týdenním zpožděním díky deníku Rudé právo, které mu bylo zasíláno do Káhiry.¹⁰⁰

Přesto se i v tomto období uskutečnily celkem významné obchody, jako např. roku 1952, kdy bylo dodáno 100 leteckých motorů značky Walter-Minor III.¹⁰¹

Stejně jako v předchozích letech projevil Egypt zájem o znalost výrobních postupů československých podniků a o pomoc československých odborníků v tamních továrnách. Stále převažovala snaha získat výrobní postupy ve sklářství. Již v meziválečném období byla odhalena špionáž na Jablonecku. Tentokrát se jednalo o postup na výrobu skleněných perel. Ministerstvo zahraničního obchodu v tomto ohledu zastávalo shodný názor, že v zájmu našeho sklářského průmyslu je žádoucí nevyzrazovat jakékoli výrobní postupy.¹⁰² Egypt také žádal o vyslání československých odborníků v oblasti strojírenského průmyslu. Ministerstvo průmyslu, ale sdělilo, že této žádosti nemůže být vyhověno z důvodu nedostatku odborníků.¹⁰³ Obdobná situace nastala při žádosti o odborníky v oblasti textilnictví.¹⁰⁴

Tabulka 1: Hodnoty vzájemného obchodu v letech 1949–1952¹⁰⁵

Rok	Dovoz v mil. Kčs	Vývoz v mil. Kčs
1949	1, 024, 1	311, 2
1950	548, 6	337, 1
1951	1, 495, 6	284, 9
1952	937, 3	794, 3

⁹⁹ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 4, č. 146730/53, Praha, 28. 12. 1953.

¹⁰⁰ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 1, č. 815/53, Káhira, 18. 6. 1953.

¹⁰¹ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. 128.567/52-A0, Praha, 26. 8. 1952.

¹⁰² AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. j. 185519/49-V-II-3, Praha, 14. 3. 1949.

¹⁰³ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. j. 179042/49-V-II-3, Praha, 14. 3. 1950.

¹⁰⁴ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. 318/dův/49, Káhira, 29. 9. 1949.

¹⁰⁵ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. 128.567/52-A0, Praha, 26. 8. 1952.

7 Československá průmyslová výstava v Káhiře

První pokusy o realizaci průmyslové výstavy proběhly roku 1952. Žádost o konání výstavy ve dnech 23. listopadu až 14. prosince 1952 byla egyptskou vládou zamítnuta. Pro československý průmysl tento krok znamenal jistě citelnou újmu. Hlavním cílem výstavy totiž byla propagace československých výrobků, která měla zvýšit jejich odbyt.¹⁰⁶ Na vině byla nepochybně napjatá vnitropolitická situace.

Již v únoru 1953 byly podniknuty první kroky k přípravě československé průmyslové výstavy v Egyptě, když chargé d'affaires Zdeněk Pravda získal od ministra zahraničních věcí Fawsiho neoficiální vyjádření se souhlasem.¹⁰⁷ K oficiálnímu potvrzení došlo o tři měsíce později. Dne 16. května udělila egyptská vláda povolení k jejímu pořádání.¹⁰⁸ Tím pádem již nic nebránilo v zahájení příprav. Po poradě několika kompetentních úřadů došlo Československo k názoru, že výstava bude zaměřena pouze na zboží, nikoli na politickou propagaci.¹⁰⁹ Výstava byla slavnostně zahájena 14. listopadu 1953 a skončila o měsíc později. Filmy, které měly být na výstavě promítány, byly podrobeny cenzuře. Předloženy byly následující snímky: např. Pyšná princezna a Vlčí díry, Císařův pekař.¹¹⁰ Je zajímavé, že poslední ze jmenovaných filmů neprošel egyptskou cenzurou, k zamítnutí promítání ale nebyl udán žádný zřejmý důvod. Aby byl film alespoň nějakým způsobem využit, uspořádalo československé vyslanectví 30. října promítání pro spřátelená vyslanectví. Celkem se účastnilo na sedmdesát šest osob.¹¹¹

Výstavy se mimo jiné zúčastnilo na tři sta padesát pozvaných významných obchodníků, průmyslníků a zástupců ministerstev. Prezident Naguib se osobně nedostavil, místo něho jeho jménem jednal ministr zahraničních věcí Nahmud Fawsi.¹¹²

O tom, že výstava byla úspěšná, svědčil fakt, že již první den ji navštívilo přes dvanáct set lidí. Nejvíce lákaly textilní a lékařské přístroje, kola, motocykly a nábytek.¹¹³

¹⁰⁶ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 7, č. 128.110/52-AO-4, Československo-egyptské vztahy /I. pololetí 1952/.

¹⁰⁷ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. 318/53, Káhira, 3. 3. 1953.

¹⁰⁸ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, došlé č. 5140/53, Praha, došlo 17. 5. 1953.

¹⁰⁹ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, Praha, 27. 5. 1953.

¹¹⁰ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. 136.127/53, Praha, 23. 9. 1953.

¹¹¹ AMZV Praha, DP 1945–1958, Egypt, kart. 5, č. 1514/53, Káhira, 4. 11. 1953.

¹¹² AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. j. 145.154/53, Káhira, 16. 11. 1953.

¹¹³ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, došlé č. 12848/53, Káhira, 16. 11. 1953.

8 Egyptská delegace – „mise dobré vůle“

Počátkem listopadu 1953 chargé d'affaires Zdeněk Pravda informoval o tom, že Egypt zamýšlí vyslat svou delegaci do zemí východního bloku. Hlavním účelem delegace mělo být posílení obchodních a kulturních vztahů.¹¹⁴ Dalším z důvodů proč Egypt podnikal tyto delegace, byla skutečnost, že chtěl posílit svoje vztahy s evropskými zeměmi, což mělo přispět k definitivnímu vymanění se z vlivu Velké Británie. Posílením vztahů s evropskými zeměmi si také chtěl připravit potřebnou platformu pro odbyt svého zboží.¹¹⁵

Československá vláda však se svým rozhodnutím o udělení povolení k přijetí delegace váhala a to i přes skutečnost, že se blížilo zahájení československé průmyslové výstavy v Káhiře.¹¹⁶ Předseda vlády Viliam Široký nakonec rozhodl o jejím přijetí zřejmě i z toho důvodu, že se delegace současně prezentovala jako „mise dobré vůle“.¹¹⁷ Osmičlenná výprava měla z Egypta vycestovat 18. listopadu.¹¹⁸ První část delegace ovšem z Egypta odcestovala až 1. prosince, druhá část až 10. prosince.¹¹⁹ Pod vedením generála Hassana Ragaba zamířila delegace 12. prosince z Polska do Československa, přičemž do Prahy dorazilo pět členů.¹²⁰ Pro delegaci byl sestaven jak kulturní program, tak prohlídka průmyslových závodů.¹²¹ Za československou stranu byl jednáním pověřen náměstek ministerstva zahraničního obchodu František Hamouz a jednání měla převážně obchodní charakter. Egyptané měli zájem hlavně o strojní zařízení a nabízeli bavlnu, železnou rudu, fosfáty a citrusy. Na řadu přišla také diskuze o zbraňových dodávkách.¹²² Delegace svůj pobyt ukončila 20. prosince.¹²³ Některé obchody, především ty, které navazovaly na dohodu z roku 1951, byly uzavřeny bezprostředně poté. Jiná jednání byla otázkou budoucnosti a dalších diskuzí. Šlo např. o účast Československa

¹¹⁴ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. 143.816/53, Praha, 9. 11. 1953.

¹¹⁵ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 5, č. 142.816/53, Praha, 10. 11. 1953.

¹¹⁶ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, došlé č. 12697/53, Káhira, 12. 11. 1953.

¹¹⁷ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, došlé č. 13239/53, Káhira, 25. 11. 1953.

¹¹⁸ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. 142.816/53, Praha, 10. 11. 1953.

¹¹⁹ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. j. 148.274/A03-53, Káhira, došlo do Prahy 5. 12. 1953.

¹²⁰ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. 150.573/53, Praha, 22. 12. 1953.

¹²¹ Do Prahy dorazilo pět členů, kteří byli ubytováni v hotelu Alcron, přičemž náklady hradilo ministerstvo zahraničních věcí. AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. 148.574/55-A0-3, Praha, 8. 12. 1953.

¹²² AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. 144 347/53-AO, Politickému sekretariátu ÚV KSČ, K bodu: Přijetí egyptské vládní delegace „Mise dobré vůle“.

¹²³ AMZV Praha, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 10, č. 150.573/53, Praha, 22. 12. 1953.

na stavbě Asuánské přehrady nebo zapojení československých firem v egyptském hutním průmyslu.¹²⁴

9 Závěr

Cílem této studie bylo popsání československo-egyptských vztahů v letech 1948–1953, přičemž většinová část se zabývala jejich politickou a ekonomickou linií. Na základě získaných informací je patrné, že ani v jedné z oblastí nebyly vztahy optimální. Pokud shrneme vývoj politických vztahů, vyplývá nám, že na přelomu padesátých let byly v krizi a dosáhly doposud nejhorší úrovně. Svůj podíl na tom měla řada vlivů. Na straně Československa to byl jistě únorový převrat 1948 a jednoznačné začlenění do komunistického bloku. Dále můžeme jmenovat např. odvolání Františka Kruckého z postu egyptského vyslance, ke kterému došlo za dramatických okolností. Československo také již v roce 1947 podpořilo plán na rozdělení Palestiny a v následujících letech podporovalo zbraňovými dodávkami Izrael. Tato skutečnost se negativně odrazila i na vztazích v ekonomické rovině. Na straně Egypta byl zajištěn na vině převrat roku 1952, protože v tomto období byl Egypt zaměřen spíše na vnitropolitické události a to se pochopitelně odrazilo na zahraniční politice. Egypt byl i po druhé světové válce stále pod vlivem Velké Británie, i když se z jejího vlivu chtěl vymanit. Nicméně zahraničně-politická orientace zůstávala stále pravicová, což byl odlišný trend oproti Československu. Navíc diplomatické styky byly udržovány pouze na úrovni *chargé d'affaires*. Je však patrné, že tato situace vyhovovala spíše Egyptu. K oživení vztahů došlo až v roce 1954, kdy byl opět jako vyslanec jmenován Arnošt Karpíšek.

Vztahy v ekonomické rovině zaznamenaly oproti předešlému období také zhoršení. Jedním z důvodů byla absence oboustranně výhodné obchodní smlouvy, která byla podepsána až v říjnu 1951. Charakter obchodovaného zboží byl pestřejší ze strany Československa, protože hlavní vývozní komoditou Egypta stále zůstávala bavlna karnak. Poté, co Československo podpořilo zbraněmi Izrael, poklesl zájem o československé výrobky, kdy se patrně mělo jednat o jistou formu bojkotu. Naopak příznivý vliv mělo uspořádání československé průmyslové výstavy v Káhiře roku 1953, jejímž cílem bylo oživit obchodní aktivity. Stejně tak bylo žádoucí přijetí egyptské delegace, která vystupovala zároveň jako mise dobré vůle. Díky tomu byla připravena platfor-

¹²⁴ AMZV Praha, SAR, TO – O 1945–1959, SAR, kart. 9, č. 151.395/53-A0/3, Praha, 9. 1. 1954.

ma pro budoucí obchodní aktivity. Zásadní změny však nastaly až roku 1955, kdy byly uskutečněny významné zbraňové dodávky.

RESUMÉ

ČESKOSLOVENSKO-EGYPTSKÉ VZTAHY V LETECH 1948–1953

Text popisuje československo-egyptské vztahy v letech 1948–1953, přičemž hlavní část se dotýká politické a ekonomické linie. Největší pozornost je upřena na politické vztahy, činnost československého vyslanectví v Káhiře a hospodářskou výměnu. Pro lepší uchopení vzájemných vztahů je zde stručně nastíněn vnitropolitický vývoj v Egyptě a jeho zahraniční politika. Ta je líčena s ohledem na to, jaký dopad měla právě na vzájemné vztahy. Cílem této studie je popis československo-egyptských vztahů v kontextu proměny vnitřní a zahraniční politiky obou států.

Klíčová slova: Egypt, Československo, diplomacie, zastupitelské úřady, obchod, 1948–1953

SUMMARY

CZECHOSLOVAK-EGYPTIAN RELATIONS IN YEARS 1948–1953

The text describes Czechoslovak-Egyptian relations in years 1948–1953. The crucial part deals with political and economic matters. The main attention is paid to political relations, activities of the Czechoslovak embassy in Cairo and economic exchange. The better understanding of mutual relations is enabled by a brief outline of the domestic political development in Egypt as well as foreign policy, which is explained with respect to its influence on the mutual relations. The aim of this study is a description of Czechoslovak-Egyptian relations in a context of domestic and foreign policy of both states.

Keywords: Egypt, Czechoslovakia, diplomacy, embassy, trade, 1948–1953

Translated by Mgr. Hana Ferencová

Mgr. Veronika Vavrečková
Krajský úřad Královéhradeckého kraje
odbor kanceláře hejtmána
Pivovarské náměstí 1245
500 03 Hradec Králové
Česká republika
e-mail: Verca.Vavreckova@seznam.cz